

старший викладач кафедри інструментально-виконавської
майстерності Інституту мистецтв
Київський університет імені Бориса Грінченка,
бул. І. Шамо, 18/2, 02154, м. Київ, Україна
m.malakhova@kubg.edu.ua

СТУДЕНТСЬКИЙ НАРОДНО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ АНСАМБЛЬ: ТЕХНОЛОГІЯ КОМАНДНОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ

У статті висвітлене питання колективної співтворчості та командної взаємодії у процесі роботи над музичними творами в навчальному колективі. Розкриті сутнісні поняття «ансамбль», «педагогічна технологія», «інтерпретація». Спираючись на практичний досвід автора статті, представлені технологічні аспекти в роботі студентського народно-інструментального ансамблю, спрямовані на виконавську реалізацію музичних творів у процесі колективної взаємодії. У зв'язку із означеним питанням охарактеризовані основні етапи: ознайомлення із музичним твором, опанування технічних труднощів, реалізація художнього змісту, концертне виконання. Наголошено, що необхідною умовою якісної роботи навчального колективу є залучення комплексу методів і завдань, які спрямовані на розвиток творчої індивідуальності кожного учасника народно-інструментального ансамблю, удосконалення виконавської майстерності ансамблістів, підвищення рівня їх психологічної стійкості під час виступів, визначення виконавського стилю колективу.

Ключові слова: ансамблева комунікація; інтерпретація музичних творів; колективна взаємодія; командне мислення; педагогічна технологія; студентський народно-інструментальний ансамбль.

© Малахова М. О., 2019

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2019.3-4.100109>

Вступ. Ансамблеве музикування у навчальному процесі студентів, на нашу думку, є однією з найефективніших форм роботи, спрямованої на формування та вдосконалення професійно-особистісних якостей майбутніх фахівців мистецьких закладів, розвиток їхнього художнього смаку й особистісної світоглядної позиції. Залучення суб'єктів мистецької освіти до народно-інструментального ансамблю, з

одного боку, вдосконалює рівень виконавської майстерності учасників колективу, а з іншого, формує цінну скарбницю репертуарного матеріалу для ансамблів народних інструментів.

Вирізняючи ансамбль серед інших форм колективного музикування (оркестр, капела, унісон тощо), вважаємо за необхідне підкреслити, що ми розглядаємо цей вид організації музикантів-виконавців як колектив, котрий складається з кількох осіб, кожна з яких, виконуючи окрему партію, тісно співпрацює з партнерами з метою вирішення спільних художніх задач. Відтак, перед кожним учасником колективу постає питання, насамперед, розкриття своїх виконавських можливостей та особистісної емоційної сфери і, по-друге, адаптування останніх до соціального музичного середовища. Два наведені вище аргументи (відчуття себе в колективі та колективу в собі) створюють ті особливі умови музикування в ансамблі, які викликають низку питань, зокрема питання індивідуально-колективної інтерпретації музичного матеріалу.

Мета статті – означити технологічні аспекти в роботі студентського народно-інструментального ансамблю, спрямовані на виконавську реалізацію музичних творів у процесі колективної взаємодії.

Дослідження означеного питання. Передусім необхідно зауважити, що питання інтерпретації музичних творів є актуальним серед науковців. І цей факт пов'язаний саме зі специфікою виконавського мистецтва, адже результатом будь-якого творчого процесу є втілення виконавцем власного художнього бачення музичних творів. Відтак, цей процес перебуває у постійному русі і динаміці, та залежить від професійно-особистісних характеристик артиста. У площині колективного музикування означене питання набуває певних особливостей, саме тому, з огляду на ансамблеве мистецтво, варто виокремити дослідження В. Воєводіна, М. Голючека, Т. Пляченко, М. Різоля, В. Федоришина, В. Харитонова, та інших.

Висвітлення основних понять. Перш ніж перейти до основної частини статті, пропонуємо визначити та розкрити основні дефініції, аби уникнути їх двояких тлумачень.

Слово «технологія» походить від грецьких *techne* – майстерність, мистецтво і *logos* – наука, закон, знання. Отже, технологія – це знання, наука про майстерність. Перший і серйозний натяк на можливість існування педагогічної технології у сучасному її розумінні знаходимо ще у Я. Коменського. У «Великій дидактиці» він писав: «Ми наважилися обіцяти Велику дидактику, тобто універсальне мистецтво учити всіх усьому. І при цьому вчити з надійним успіхом; так, щоб неуспіху настати не могло; вчити швидко, щоб ні в учителів, ні в учнів не було обтяжливості чи нудьги, щоб навчання відбувалося скоріше із найбільшим задоволенням для тої і другої сторони; вчити ґрунтовно, не поверхово і, отже, не для форми, а рухаючи учнів до істинних знань, до доброї вдачі і благочестя» (Малафійк І. В., 2005, 308).

Відтак, у нашій статті ми будемо говорити про набір педагогічних інструментів (методів, прийомів, засобів, дій), спрямованих на вирішення питання виконавської реалізації художнього змісту в умовах ансамблевої комунікації.

Інтерпретація, у загальнонауковому визначенні, (від лат. *interpretatio* – роз'яснення, тлумачення) – фундаментальна операція мислення, надання смислу будь-яким проявам духовної діяльності людини, які об'єктивовані у знаковій або чуттєвій формі (Давидов М. А., 1998, 37). Вирізняючи поняття виконавської інтерпретації, говоримо, насамперед, про художній образ музичного твору.

Зважаючи на означені аспекти, для успішної творчої діяльності народно-інструментального ансамблю необхідна психологічна сумісність учасників колективу, їхня комунікабельність та здатність до партнерських відносин. За умов студентського ансамблю, коли склад колективу є випадковим, проблема об'єднання різних за темпераментом, вихованням, мотивацією, фаховою підготовкою студентів, звичайно покладається на керівника. «<...> духовна спорідненість членів колективу – найважливіша психологічна передумова для творчості. <...> Значна роль відводиться лідерові колективу, найбільш авторитетному музиканту...» (Харитонов Б. И., 1995, с. 42). У ракурсі цього питання вагоме місце надається стабільності та активності репетиційного процесу. Порушення дисципліни, пропуски занять суттєво зменшують темп загального фахового зростання

ансамблістів й негативно впливають на цілісність виконавського вирішення художніх задач музичних творів.

Викладення основного матеріалу. Спираючись на результати власного практичного досвіду, охарактеризуємо етапи роботи зі студентським народно-інструментальним ансамблем з огляду на формування командного мислення у процесі роботи над музичними творами.

Виконавська інтерпретація замикає на собі всі наявні і потенційні можливості музиканта-виконавця. Інтерпретація – це, передусім, творчість. Відтак, задля повноцінної реалізації власних ідей необхідно мати у розпорядженні «професійні інструменти». Серед таких інструментів впливу визначаємо: творче мислення, інструментально-виконавські вміння (зокрема, ансамблева майстерність), здібності (серед них музичний слух) та психологічну стійкість (високий ступінь саморегуляції у момент публічних виступів).

За умов ансамблевого виконавства інтерпретація музичних творів має свої особливості і розглядається під кутом узагальнення художнього змісту, з одного боку, і домінуванні ідеї бачення твору керівником ансамблю, з іншого. Статус «навчальний» спрямовує всі елементи процесу колективного музикування на формування фахових знань, виховання та розвиток особистості студентів.

До того ж процес вивчення твору в ансамблі має ту саму етапність, що й індивідуальне його вивчення: ознайомлення із музичним твором, опанування технічних труднощів, реалізація художнього змісту, концертне виконання. Крім того, «ансамбль за рівнем майстерності кожного виконавця прирівнюється до колективу солістів, тому працювати над партіями необхідно так, як працює соліст. А це можливо лише в тому разі, коли ансамбліст володіє такими якостями, як вимогливість до себе, здатність до самоконтролю, самокритичність та об'єктивність» (Ризоль Н. И., 1986, 78).

Зважаючи на всі означені факти, вирішення проблематики статті ми вбачаємо в наступних діях. На етапі першого ознайомлення студентів із музичними творами ми застосовуємо метод аудіо-ілюстрації. Аби студенти змогли отримати якомога ширшу інформацію щодо творчості композиторів та стилістики їх музичного

Студентський народно-інструментальний ансамбль: технологія командної інтерпретації музичних творів

мислення, пропонуємо до аналізу декілька композицій одного автора. Поряд з тим, студентам можна запропонувати завдання для самостійного опрацювання – зробити історико-стильовий аналіз творів, які вивчались. Виконання цієї пошукової роботи має на меті не тільки поглибити знання та розширити світогляд студентів-ансамблістів, а й більшою мірою активізувати їхнє творче пізнання та зацікавленість самостійною працею, розвинути дослідницькі можливості.

На другому етапі роботу над музичними творами необхідно спрямувати у площину вивчення нотного тексту й відпрацювання технічних труднощів, а також вдосконалення виконавської техніки. Під поняттям ансамблевої виконавської техніки, на нашу думку, слід розуміти вміння виконавця сконцентрувати слухову увагу в такий спосіб, щоб рівнозначно контролювати свою партію та гру партнерів, досягти тембрової, динамічної, інтонаційної узгодженості своєї мелодичної лінії із усім ансамблем (чуття вертикалі та горизонталі ансамблю), майстерності миттєвої адаптації до зміни фактури (передача фраз, переключення з мелодії на акомпанемент тощо), відчутти цілісність побудови музичного твору.

Злагожденість звучання інструментального ансамблю неможлива без синхронності усіх голосів по вертикалі. Вирішення цієї проблеми полягає у роботі під час репетицій над метро-ритмічною координацією музичного матеріалу, штриховою взаємодією, відпрацюванням координації динамічних хвиль та агогічних відхилень. З метою отримання максимального результату при вирішенні колективних виконавських завдань, під час репетицій необхідно враховувати неоднорідність інструментального складу ансамблю. Наявність різних інструментів актуалізує проблему різного підходу до виконавсько-технічних завдань окремих учасників ансамблю, використання різних прийомів у звуковидобуванні, динамічних і технічних можливостях інструменту. Відтак, доречним у цьому випадку є залучення варіативних форм роботи: індивідуальної гри, гри з окремими групами інструментів тощо.

На індивідуальних заняттях увага максимально має бути спрямована на покращення виконавської техніки студентів. Дієвими методами роботи є використання вправ, побудованих на основі певних фрагментів твору (технічно

складних для студента), секвенцій, варіюванні штрихів, ритмічних малюнків. Такий підхід до проблемних ситуацій має творчу основу і базується винятково на виконавських та особистісних можливостях учасника ансамблю та професіоналізмі викладача-керівника.

Групові практичні заняття третього етапу мають на меті сформувати ансамблеву виконавську майстерність. Колективна інтерпретація – інтеграція багатьох характеристик і можливостей команди виконавців-музикантів, але більшою мірою вона базується на навичках слухового контролю. Саме розвиненого вміння «чути», а не «слухати» вимагає від учасників ансамблю співтворчість.

Так, робота над розвитком внутрішнього слуху в ансамблі, як здатності до «передслухання», містить наступні елементи. Партія, яку необхідно вивчити, поділяється на окремі частини і у повільному темпі виконується на інструменті – інші учасники ансамблю подумки відтворюють її. Керівник обирає окремий уривок, який студенти мають вивчити зорозво, а потім індивідуально, по групах, разом виконують на інструменті.

Основою мелодичного слуху є здатність до інтервально-інтонаційного сприймання мелодичної горизонталі та її відтворення чи то голосом, чи то на інструменті. Виокремлення мелодії, програвання у повільному темпі, відтворення її голосом, аналіз інтервального складу, робота над побудовою фраз та визначенням кульмінаційних точок, транспонування та підбір по слуху окремого уривку – дієві умови розвитку мелодичного слуху.

До шляхів розвитку гармонічного виду слуху в ансамблі ми відносимо: програвання мелодії окремо, без супроводу; почергове об'єднання окремих горизонтальних ліній; гармонічний аналіз музичного твору та вслуховування у звукові структури під час його виконання в повільному темпі; збільшене рельєфне програвання мелодії на фоні полегшеного акомпанементу.

Навички поліфонічного (багатошарового) сприймання музичного твору акумулюють у собі розвинені основи мелодичного і гармонічного слуху.

Завдяки різнобарв'ю народних інструментів ансамблю, як вихідній умові його діяльності, студенти збагачують власний багаж звукових асоціацій. Активуючи Студентський народно-інструментальний ансамбль: технологія командної інтерпретації музичних творів

слуховий контроль у процесі музикування у складі неоднорідних інструментів з метою отримання певної штрихової та емоційної узгодженості; виконуючи вправи на розвиток тактильних відчуттів (гра на різній динаміці, різними штрихами, вправи без інструменту тощо.) – викладач розширює кордони виконавських можливостей ансамблів, додає свободи у використанні звукової колористики.

Розмаїття тембрів інструментального ансамблю та означені види роботи є стимулюючими умовами для розвитку пасивної форми абсолютного слуху. Однак домінуючими основами його формування залишаються індивідуальні особливості сприймання та пам'яті ансамблів.

Робота над драматургією музичних творів, відпрацювання елементів синтаксису музичної мови (фраз, мотивів та ін.), агогіки, динамічних хвиль активує розвиток архітектонічного слуху студентів. Використання методу аналізу музичної форми у форматі діалогічного спілкування додає системних знань студентам, які, своєю чергою, переходячи у площину підсвідомого, складають основу для інтуїтивного чуття логіки музичних творів.

Означені види роботи над розвитком музичного слуху необхідно проводити з активним залученням студентської думки, аналізом їх власних дій (відповідності до завдання і результату його виконання) і безперечній слуховій концентрації.

Четвертий етап роботи над музичним твором передбачає його концертне виконання. Публічний виступ, на відміну від «робочого програвання», має психологічний чинник впливу, адже пов'язаний із високим ступенем відповідальності перед слухачами.

Практичне ж вирішення проблеми публічного виступу за умов навчального народно-інструментального ансамблю полягає у набутті студентами навичок психотехніки (мистецтва володіти собою) і здійснюється у декількох напрямках:

1. Ознайомлення студентів із технікою аутогенного тренування, в основу якої покладено метод самонавіювання, саморегуляції емоційного стану за допомогою певних фраз-настанов та виконання вправ психофізіологічного тренінгу.

2. Створення основи надійного алгоритму дій для «приборкання» хвилювання, «вміння використати його безмежний енергетичний та сугестивний потенціал»

(Готсдинер А. Л., 1993, 138) – робота над досконалим вивченням нотного тексту та його переконливою інтерпретацією.

3. Підтримання позитивного психологічного клімату в ансамблі, формування партнерських стосунків у колективі.

4. Використання у репетиційному процесі методу моделювання концертних ситуацій – відпрацювання організаційних елементів поведінки на сцені (рух та розташування на сцені, уклін, робота над артистичністю), тренування емоційного тону ансамблів.

5. Накопичення концертно-виконавського досвіду. Ми наголошуємо, що музичний твір набуває художньої завершеності тільки в сценічних умовах, а наявність «багажу» концертних ситуацій значною мірою визначає ступінь «сценічної витривалості» студентів.

Висновки. Отже, талановита переконлива інтерпретація, інструментально-виконавська майстерність на високому художньому рівні неможливі без адекватного специфічно-виконавського, філософського й артистичного, емоційно-інтелектуального мислення. Звичайно, у середовищі студентського ансамблю ініціативним інтерпретатором виступає керівник ансамблю. Але тільки спільна колективна праця у процесі постійної партнерської взаємодії формує певний ансамблевий стиль виконання, створює умови для узагальнення окремих виконавських знахідок та розвитку творчого потенціалу, інтуїції, художнього чуття.

Література

- Готсдинер А.Л. Музыкальная психология. Москва : NB Магистр. 1993. 193 с.
- Давидов М.А. Художня майстерність як синтез виражальних, технічних і артистичних засобів. Актуальні напрямки розвитку академічного народно-інструментального мистецтва: зб. матеріалів II Всеукраїнської наук.-практ. конф. Київ : МКіМУ, НМАУ, 1998. С. 37
- Малафійк І.В. Дидактика: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2005. 397 с.
- Ризоль Н.И. Очерки о работе в ансамбле баянистов. Москва : Советский композитор. 1986. 224 с.
- Харитонов Б. И. Проблемы камерного ансамблевого исполнительства. Донецк : Донбасс. 1995. 112 с.

References

- Gotsdiner, A.L. (1993), Muzykal'naja psihologija [Musical psychology] Moskva : NB Magistr, 193 (ru).
- Davydov, M.A. (1998), Khudozhnja majsternistj jak syntezy vyrazhaljnykh, tekhnichnykh i artystychnykh zasobiv [Artistic mastery as a synthesis of expressive, technical and artistic means] Aktualjni naprjamky rozvytku akademichnogho narodno-instrumental'nogho mystectva: zb. materialiv II Vseukrajinsjkoji nauk.-prakt. konf. Kyjiv : MKiMU, NMAU, 37 (ukr).
- Malafijik, I.V. (2005), Dydaktyka: navchalnyj posibnyk [Didactics] Kyjiv : Kondor, 397 (ukr).
- Rizol', N.I. (1986), Oчерки o rabote v ansamble bajanistov [Essays on work with button accordionist band] Moskva : Sovetskij kompozitor, 224 (ru).
- Haritonov, B. I. (1995), Problemy kamernogo ansamblevogo ispolnitel'stva [The problems of chamber music ensemble performance] Doneck : Donbass, 112 (ru).

СТУДЕНЧЕСКИЙ НАРОДНО-ИНСТРУМЕНТАЛЬНЫЙ АНСАМБЛЬ: ТЕХНОЛОГИЯ КОМАНДНОЙ ИНТЕРПРЕТАЦИИ МУЗЫКАЛЬНЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ

Маргарита Малахова, старший преподаватель
кафедры инструментально-исполнительского мастерства
Института искусств Киевского университета имени Бориса Гринченко,
бул. И. Шамо, 18/2, 02154, г. Киев, Украина,
m.malakhova@kubg.edu.ua

В статье освещен вопрос коллективного сотворчества и командного взаимодействия в процессе работы над музыкальными произведениями в учебном коллективе. Раскрыты сущностные понятия «ансамбль», «педагогическая технология», «интерпретация». Опираясь на практический опыт автора статьи, представлены технологические аспекты в работе студенческого народно-инструментального ансамбля, направленные на исполнительскую реализацию музыкальных произведений в процессе коллективного взаимодействия. В связи с указанным вопросом охарактеризованы основные этапы: ознакомление с музыкальным произведением, освоения технических трудностей, реализация художественного содержания, концертное исполнение. Отмечено, что необходимым условием качественной работы учебного коллектива является привлечение комплекса методов и задач, направленных на развитие творческой индивидуальности каждого участника народно-инструментального ансамбля, совершенствование исполнительского мастерства ансамблистов, повышение уровня их психологической устойчивости во время выступлений, определение исполнительского стиля коллектива.

Ключевые слова: ансамблевая коммуникация; интерпретация музыкальных произведений; коллективное взаимодействие; командное мышление; педагогическая технология; студенческий народно-инструментальный ансамбль.

STUDENT'S FOLK MUSIC BAND: TECHNOLOGY OF GROUP INTERPRETATION OF MUSICAL COMPOSITION

Margaryta Malakhova, Senior lecturer of Chair of Instrumental and Performance Skills,
Institute of Arts, Borys Grinchenko Kyiv University,
18/2 Ihoria Shamo Blvd, Kyiv, Ukraine 02154
m.malakhova@kubg.edu.ua

The article deals with the problem of collaboration and group interaction during the production of a musical composition. The terms “music band”, “pedagogic technology” and “interpretation” are revealed. Based on author’s experience, the technological dimensions in the activity of student’s folk music band are shown. These dimensions are aimed at performance of musical compositions during collective interactions. According to this problem the four main stages are market out, such as familiarization with a musical composition, technical mastering, realization of artistic content and music performance. It is stressed, that performance interpretation covers all possibilities of musician. Thus for the sake of realization owns ideas it is necessary to have professional skills. Among them we point out creative thinking, performance skills, including ensemble mastering, possibilities, specifically good ear for music, and psychological stability, i.e. the high level of self-regulation during public performances. The main part of the article shows theoretical grounds, methodological recommendation and practical advice as for formation of collective thinking and common masterly performance. It is stressed, that necessary condition of good activity of student group is implementation of methods and tasks directed at development of creative individuality of every folk music band member, improvement of masterly performance and increasing of psychological stability during the performances. It is pointed out that team work during permanent cooperation creates band performance style and makes the conditions for generalization of masterly performance and development of creative potential, intuition and artistic feeling.

Key words: group communication, interpretation of musical composition, collective interactions, team thinking, pedagogic technology, students’ folk music band.